

Arolygiaeth Ei Fawrhydi dros Addysg a Hyfforddiant yng Nghymru
His Majesty's Inspectorate for Education and Training in Wales

**Adroddiad ar wasanaethau addysg yng
Nghyngor Sir Caerfyrddin**

**Neuadd y Sir
Caerfyrddin
SA31 1JP**

Dyddiad yr arolygiad: Gorffennaf 2023

gan

**Estyn, Arolygiaeth Ei Fawrhydi dros Addysg a Hyfforddiant
yng Nghymru**

Ynglŷn â Chyngor Sir Caerfyrddin

Mae gan Gyngor Sir Gâr gyfanswm poblogaeth o tua 187,900. Mae'r awdurdod lleol yn cynnal un ysgol feithrin, 94 o ysgolion cynradd, 12 ysgol uwchradd ac un ysgol arbennig. Mae'r awdurdod hefyd yn cynnal tair uned cyfeirio disgyblion. Dechreuodd y Prif Weithredwr ar ei swydd ym mis Mehefin 2019 a phenodwyd y Cyfarwyddwr Addysg a Gwasanaethau Plant yn Rhagfyr 2016. Mae Arweinydd y Cyngor wedi bod yn ei rôl ers Mai 2022 a dechreuodd yr Aelod Cabinet dros Addysg a Gwasanaethau Plant ym mis Mai 2017.

Cynhaliwyd arolygiad diwethaf yr awdurdod lleol yn 2012. Mae Cyngor Sir Gâr yn un o dri awdurdod lleol a ffurfiodd bartneriaeth newydd, sef 'Partneriaeth', sy'n cefnogi ysgolion gyda'r cwricwlwm er enghraifft, wedi i gonsortwm ERW ddod i ben.

Yn 2022-2023, mae cyllideb addysg net yr awdurdod lleol tua £184,708,000. Y gyllideb ysgol ddirprwyedig fesul disgybl yn 2022-23 yw £4,958, sy'n is na chyfartaledd Cymru o £5,032.

Mae arolygwyr yn ystyried ystod eang o wybodaeth am y boblogaeth leol wrth werthuso canlyniadau ac ansawdd gwasanaethau addysg. Maent yn ystyried y wybodaeth hon ochr yn ochr â gwybodaeth am y boblogaeth genedlaethol. Dyma ychydig o wybodaeth ddefnyddiol am blant a phobl ifanc Sir Gaerfyrddin:

- Mae 23.6% o ddisgyblion rhwng 5 a 15 oed yn gymwys i gael prydau ysgol am ddim, sy'n debyg i gyfartaledd Cymru, sef 23.3%.
- Mae 39.5% o ddisgyblion 5 oed neu hŷn yn rhugl yn y Gymraeg, sy'n uwch na chyfartaledd Cymru, sef 16%.
- Mae 7.5% o ddisgyblion rhwng 5 a 15 oed yn dod o leiafrifoedd ethnig, sy'n is na chyfartaledd Cymru, sef 12.6%.
- Mae cyfanswm o 165 o blant yng ngofal yr awdurdod lleol.
- Mae gan 24.9% o ddisgyblion rhwng 5 a 15 oed anghenion dysgu ychwanegol.
- Mae gan 2.4% o ddisgyblion Saesneg fel iaith ychwanegol.

Crynodeb

Mae gwasanaethau addysg Sir Gâr yn cael eu harwain yn gadarn gan uwch swyddogion ac aelodau etholedig sy'n rhannu gweledigaeth glir ar gyfer addysg yn yr awdurdod. Cefnogir hyn gyda diwylliant agored a chadarnhaol ynghyd â phrosesau hunanwerthuso a chynllunio ar gyfer gwella sydd, at ei gilydd, yn drylwyr. Drwy hyn, mae arweinwyr yn cael effaith gadarn ar wella darpariaeth addysg a deilliannau dysgwyr yn y rhan fwyaf o'u meysydd cyfrifoldeb, ac yn eu galluogi i osod cyfeiriad clir ar gyfer gwelliannau pellach i'r dyfodol. Mewn ambell le, nid yw gweithdrefnau monitro, gwerthuso a chynllunio ar gyfer gwelliant wedi llwyddo i fynd i'r afael â'r mân ddiffygion, fel y'u nodwyd yn yr adroddiad hwn.

Mae gan yr awdurdod berthnasoedd gweithio cynhyrchiol gydag ysgolion a darparwyr eraill. Cyfranna hyn yn fuddiol tuag at sicrhau bod mentrau newydd,

newidiadau yn y ddarpariaeth a rhannu syniadau yn digwydd ar y cyd, mewn partneriaeth. Mae'r gwaith diweddar i gryfhau'r cymorth o ran cefnogi ymddygiad mewn ysgolion, darparu adnodd ADY ychwanegol a sefydlu adnoddau trochi ar gyfer yr iaith Gymraeg yn enghreifftiau da o sut mae'r awdurdod yn gweithredu'n strategol i wella'r ddarpariaeth.

Mae prosesau gwella ysgolion gwerthfawr a bwriadus yn yr awdurdod. Mae hyn yn seiliedig ar berthynas weithio glòs rhwng yr awdurdod a'i hysgolion, sydd yn cael effaith gadarnhaol o ran cynnig ymyrraeth addas i ysgolion. Er hyn, mae effaith y gefnogaeth i ysgolion uwchradd yn amrywio ac nid oes ffocws digon cadarn ar sicrhau ansawdd y gefnogaeth a'r her a ddarperir i ysgolion cynradd ac uwchradd er mwyn lleihau amrywiaeth ym mhrosesau gwella ysgolion.

At ei gilydd, mae trefniadau moderneiddio ac ad-drefnu ysgolion yr awdurdod yn gadarn. Elfen gref o'r gwaith hwn yw'r cydweithio agos ag ystod dda o bartneriaid allanol, sydd yn cael effaith gadarnhaol ar y ddarpariaeth sydd ar gael i ddysgwyr, er enghraifft wrth sefydlu'r 'Pentref Galwedigaethol' yn Llanelli. Yn ogystal, mae trefniadau bwriadus ar waith er mwyn sicrhau bod anghenion dysgu ychwanegol disgyblion yn cael eu nodi'n gynnar a bod darpariaeth addas ar waith i ddiwallu'r anghenion hynny, gan amlaf.

Yn ystod y flwyddyn ddiwethaf, mae'r awdurdod wedi cymryd camau cyflym i fireinio'r ddarpariaeth i gefnogi a gwella ymddygiad o fewn ysgolion. Mae cyfeiriad strategol cryf i'r gwaith hwn, gyda'r newidiadau diweddar hyn yn cychwyn cael effaith gadarnhaol ar ymddygiad mewn ysgolion. Mae'r awdurdod yn dangos ymrwymiad clir i wella presenoldeb, ac mae cynnydd cryf wedi bod mewn lleiafrif o ysgolion. Er hyn, mae cyfraddau presenoldeb yr awdurdod yn parhau'n isel ac mae gwelliannau ar draws ysgolion wedi bod yn amrywiol.

Dros amser, mae deilliannau arolygiadau o ysgolion Sir Gâr yn amrywio, er yn fwy diweddar, ers 2022, mae cyfradd y darparwyr sydd angen gweithgarwch dilynol gan Estyn wedi lleihau. Yn ogystal, gofynnwyd i ddwy ysgol uwchradd a phum ysgol gynradd gyflwyno astudiaeth achos o arfer dda. At ei gilydd, mae arfarniadau ar gyfer lles wedi bod yn gyson dda yn y rhan fwyaf o arolygiadau, gyda'r rhan fwyaf o ddisgyblion yn dangos agweddau cadarnhaol at eu dysgu.

Argymhellion

- A1 Gwella presenoldeb disgyblion o fewn ysgolion yr awdurdod
- A2 Cryfhau prosesau gwella ysgolion, yn enwedig ar gyfer ysgolion uwchradd
- A3 Mireinio ymagweddau at hunanwerthuso a chynllunio gwelliant

Beth sy'n digwydd nesaf

Yn dilyn cyhoeddi'r adroddiad arolygu, dylai'r awdurdod lleol ddiweddarau ei gynlluniau er mwyn mynd i'r afael â'r argymhellion ac ystyried y diffygion a nodwyd gan y broses arolygu. Dylai'r awdurdod lleol ddiweddarau ei gynlluniau o fewn tri mis o gyhoeddi'r adroddiad arolygu.

Prif ganfyddiadau

Deilliannau

Ni allwn ddarparu gwerthusiad llawn o ddeilliannau. Mae hyn o ganlyniad i effaith pandemig COVID-19, a achosodd atal arolygiadau o ysgolion a'r rhan fwyaf o ddarparwyr addysg eraill er mis Mawrth 2020. Mae hefyd o ganlyniad i'r diffyg data am ddeilliannau y gellir ei gymharu dros gyfnod oherwydd achosodd y pandemig newidiadau i'r ffordd y dyfarnwyd cymwysterau. Effeithiodd hyn hefyd ar y rhan fwyaf o'r data arall rydym yn ei ystyried wrth wneud gwerthusiadau, fel presenoldeb ysgol, gwaharddiadau ysgol a chyrchfannau dysgwyr ôl-16, ond rydym wedi aildechrau derbyn y math hwn o ddata yn ddiweddar.

Mae unrhyw werthusiadau sy'n dilyn yn darparu cyd-destun trwy adrodd ar ddeilliannau cyn y pandemig neu'n ymwneud â deilliannau mwy diweddar ble mae sail y dystiolaeth yn ddilys a dibynadwy.

At ei gilydd a thros amser, mae deilliannau arolygiadau o ysgolion Sir Gâr yn amrywio. Rhwng mis Medi 2017 a mis Mawrth 2020, arolygom 44 o leoliadau. Mae hyn yn cynnwys 38 ysgol gynradd, pedair ysgol uwchradd, un ysgol arbennig ac un uned cyfeirio disgyblion. O'r ysgolion cynradd, barnwyd bod angen dilyniant mewn 16 ohonynt, gan gynnwys gweithgarwch dilynol statudol mewn tair o'r ysgolion hyn. Barnwyd bod angen dilyniant gan Estyn mewn un ysgol uwchradd ac ar gyfer yr ysgol arbennig. Roedd angen gweithgarwch dilynol statudol ar yr uned cyfeirio disgyblion, hefyd. Bellach, yn dilyn gwelliannau, nid yw'r un o'r ddarparwyr hyn angen gweithgarwch dilynol.

Ers Chwefror 2022, pan aildechreuom arolygu ysgolion yn dilyn y pandemig, mae 38 o leoliadau wedi cael eu harolygu. Mae hyn yn cynnwys 27 ysgol gynradd, pedair ysgol uwchradd a 7 meithrinfa nas cynhelir. Yn gyffredinol, mae'r deilliannau'n gadarnhaol a gofynnwyd i ddwy ysgol uwchradd a phum ysgol gynradd gyflwyno astudiaeth achos o arfer dda. Er hynny, barnwyd bod angen gweithgarwch dilynol statudol ar un ysgol uwchradd a dwy ysgol gynradd. Barnwyd yr angen am lefel o ddilyniant ar un feithrinfa nas cynhelir. Barnwyd bod angen adolygu gan Estyn ar dair ysgol gynradd.

Rhwng 2017 a 2019, roedd perfformiad y rhan fwyaf o ysgolion uwchradd Sir Gâr yn debyg i neu'n well na'r disgwyl yng nghyfnod allweddol 4. Roedd perfformiad ychydig iawn o ysgolion uwchradd yn is na'r disgwyl. Perfformiodd disgyblion sy'n gymwys i gael pryddau ysgol am ddim yn debyg i gyfartaledd Cymru.

Mae sicrhau lefelau uchel o les disgyblion a staff yn flaenoriaeth i'r awdurdod. Roedd y farn ar gyfer lles ac agweddau at ddysgu yn dda neu'n well mewn llawer o arolygiadau Sir Gâr yn ystod y cylch arolygu o Fedi 2017 hyd Fawrth 2020. O'r 44 ysgol a arolygwyd yn y cyfnod hwn, cafwyd bod lles ac agweddau at ddysgu yn dda neu'n well mewn 35 ohonynt, gyda'r farn yn ddigonol yn y gweddill. Yn yr arolygiadau sydd wedi eu cynnal ers i Estyn aildechrau arolygu ysgolion yn 2022, mae arfarniadau ar gyfer lles wedi bod yn gyson dda. Yn yr arolygiadau hyn, roedd y rhan fwyaf o ddisgyblion yn teimlo'n ddiogel yn yr ysgol ac yn gwybod sut i gadw'n ddiogel ar lein. Roedd ymddygiad disgyblion yn nodwedd gyffredinol gref yn yr ysgolion hyn, a'r rhan fwyaf o ddisgyblion yn dangos agweddau cadarnhaol at eu dysgu. Adlewyrchir hyn hefyd yn y data gwaharddiadau disgyblion. Dros y tair blynedd hyd at 2021, roedd y raddfa gwaharddiadau pum niwrnod neu lai yn gyson is na'r raddfa genedlaethol, yn ogystal â'r raddfa o waharddiadau dros bum niwrnod. Dros yr un cyfnod, roedd y raddfa gwaharddiadau parhaol yn sylweddol is na'r raddfa genedlaethol. Fodd bynnag, mae cyfraddau presenoldeb yr awdurdod, gan gynnwys y cyfraddau ar gyfer disgyblion sy'n gymwys ar gyfer prydau ysgol am ddim, yn is na'r cyfartaleddau cenedlaethol.

Mae ysgolion, gwasanaethau ieuencid, staff yr awdurdod ac asiantaethau allanol yn gweithio'n agos er mwyn cynnig cefnogaeth gref i ddisgyblion bregus. Mae hyn yn cyfrannu'n dda at leihau niferoedd y disgyblion nad ydynt yn derbyn eu haddysg mewn ysgolion prif-lif, a bod bron bob disgybl yn parhau mewn addysg, hyfforddiant neu gyflogaeth wedi iddynt adael yr ysgol.

Mae cyfleoedd cyson i ddisgyblion gyfrannu at benderfyniadau corfforaethol. Er enghraifft, yn ddiweddar, fe wnaeth fforwm o ddisgyblion uwchradd adolygu cynlluniau toriadau yng ngwariant y Cyngor. Mae disgyblion hefyd wedi bod yn ddylanwadol wrth i'r awdurdod adolygu ei ddarpariaeth ôl-16. Mae'r cyfleoedd i ddisgyblion ddatblygu eu medrau arweinyddiaeth a dylanwadu ar benderfyniadau o fewn ysgolion yr awdurdod yn gryfder.

Gwasanaethau addysg

Pa mor effeithiol yw prosesau gwella ysgolion o ran gwella ansawdd yr addysgu ac arweinyddiaeth ysgolion?

Mae gan awdurdod lleol Sir Gâr berthynas waith glòs â'i ysgolion. Mae ymgynghorwyr cefnogi addysg (YCA) y gwasanaeth gwella ysgolion yn meithrin perthynas gadarnhaol a chefnogol gydag ysgolion yr awdurdod. Yn dilyn pandemig COVID-19 ac yn ystod y cyfnod adfer dilynol, bu i'r awdurdod adnabod yr angen i adnewyddu ei ddealltwriaeth o gyd-destun ysgolion unigol a helpu ysgolion i ailsefydlu eu prosesau sicrhau ansawdd. O ganlyniad, mae'n cynnal ymweliadau buddiol i gefnogi ysgolion i gasglu tystiolaeth o ddysgu ac addysgu fel rhan o'i rhaglen gwella ysgolion. Mae gweithgareddau gwerthfawr fel teithiau dysgu, craffu ar waith a chaffael llais disgyblion yn rhan o'r prosesau hyn. Mae'r wybodaeth yn galluogi ymgynghorwyr i adnabod materion allweddol a chynnig ymyrraeth addas, yn unol â'r angen.

Yn gyffredinol, mae'r awdurdod yn gwahaniaethu'r cymorth a chefnogaeth a gynigir i ysgolion yn briodol, gan gynnwys ar gyfer ysgolion sy'n peri pryder. Dros y ddwy flynedd diwethaf, mae swyddogion wedi adnabod bod ychydig o ysgolion cynradd angen cefnogaeth fwy dwys. Defnyddia'r awdurdod brosesau a strwythurau priodol i drafod a brocera cefnogaeth fuddiol i'r ysgolion hyn. Mae cyfarfodydd rheoli achos yn cael eu cynnal yn rheolaidd er mwyn trafod y materion sy'n codi pryderon mewn ysgolion. Pan fydd yn briodol ac fel rhan o'r broses hon, mae'r awdurdod yn defnyddio dulliau fel hysbysiadau cyn-rhybudd i fynd i'r afael â materion brys mewn ysgolion. Ar hyn o bryd, mae angen gweithgarwch dilynol statudol ar ôl arolygiad gan Estyn ar un ysgol uwchradd a dwy ysgol gynradd.

Mae gan staff ysgolion fynediad at ystod eang o ddysgu proffesiynol perthnasol trwy gynnig yr awdurdod lleol a gwasanaeth 'Partneriaeth'. Mae 'Partneriaeth' yn darparu rhaglenni arweinyddiaeth genedlaethol, cefnogaeth i athrawon newydd gymhwyso a dysgu proffesiynol ar gyfer Cwricwlwm i Gymru. Yn ddiweddar, addasodd y gwasanaeth gwella ysgolion ei gynnig dysgu proffesiynol i ymateb i adborth ysgolion a thrafodaeth y pwyllgor craffu am anghenion dysgu proffesiynol o fewn ysgolion yr awdurdod. Arweiniodd hyn at gynnig dysgu proffesiynol diwygiedig i ymateb yn fwy grymus i anghenion ymarferol ysgolion wrth iddynt baratoi ar gyfer, a gweithredu, Cwricwlwm i Gymru. Mae'r Tîm Gwella Ysgolion a'r Adran Addysg a Phlant yn diwallu anghenion dysgu proffesiynol yr ysgolion cynradd yn dda. Mae 'Partneriaeth' yn cynnig cefnogaeth fuddiol i ysgolion uwchradd trwy gyfleoedd rhwydweithio, er enghraifft drwy'r rhwydweithiau pynciol i arweinwyr canol ble trafodir cymwysterau ac anghenion pynciau penodol.

Mae'r awdurdod yn darparu cyfleoedd buddiol i ysgolion rannu arferion effeithiol drwy rwydweithiau, digwyddiadau rhannu arferion a llwyfan ddigidol werthfawr. Yn dilyn y pandemig, mae'r awdurdod wedi blaenoriaethu ailsefydlu cyfleoedd i ysgolion gydweithio trwy waith cymheiriad. Mae'r cydweithio hwn o fewn clystyrau o ysgolion yn datblygu'n briodol.

Mae'r awdurdod yn adnabod y cryfderau a'r meysydd i'w gwella o fewn ysgolion cynradd yn briodol. Yn gyffredinol, maent yn cynnig cefnogaeth dda i'w helpu i gynllunio ar gyfer gwelliant gan gynnwys cefnogaeth wedi'i theilwra. Mae cydweithio gwerthfawr a defnydd buddiol o arbenigeddau o fewn y tîm YCA yn helpu'r gwasanaeth i ymateb yn adeiladol i anghenion yr ysgolion cynradd. Yn ogystal, mae ymgynghorwyr cefnogi addysg yn ymgysylltu'n addas ag arweinwyr ysgolion uwchradd fel rhan o'u rôl gwella ysgolion. Cesglir gwybodaeth am flaenoriaethau'r cynlluniau datblygu ysgol, trefniadau a phrosesau ysgolion. Fodd bynnag, wrth ystyried yr ysgolion uwchradd, nid yw swyddogion yn gwerthuso nac yn herio'r wybodaeth am gryfderau a meysydd i'w datblygu yn ddigon miniog. Yn aml, nid ydynt yn ystyried sut mae'r cynlluniau gwella a'r cymorth maent wedi'u cyd-lunio â'r ysgolion hyn yn cael effaith ar wella'r addysgu, dysgu ac arweinyddiaeth yn ddigon penodol. Golyga hyn nad oes gan yr awdurdod adnabyddiaeth gystal o'i ysgolion uwchradd. Drwyddi draw, nid oes ffocws digon cadarn ar sicrhau ansawdd y gefnogaeth a'r her a ddarperir i ysgolion cynradd ac uwchradd er mwyn lleihau amrywiaeth ym mhrosesau gwella ysgolion y gwasanaeth.

Mae'r awdurdod lleol yn darparu ystod werthfawr o gymorth a chefnogaeth i lywodraethwyr gan gynnwys rhaglen dysgu proffesiynol addas a chefnogaeth drwy ddarparu adnoddau defnyddiol. Mae cyfleoedd gwerthfawr i lywodraethwyr ddatblygu

eu dealltwriaeth o brosesau hunan werthuso trwy gysgodi ymweliadau ymgynghorwyr cefnogi addysg.

Pa mor dda mae trefniadau moderneiddio ac ad-drefnu ysgolion yr awdurdod yn sicrhau darpariaeth addysg briodol i bob plentyn a pherson ifanc, gan gynnwys addysg cyn-ysgol ac ôl 16?

Mae gan yr awdurdod strategaeth glir ar gyfer moderneiddio ac ad-drefnu'i ysgolion sy'n seiliedig ar egwyddorion ac amcanion cadarn. Mae'r strategaeth yn adlewyrchu dyhead yr awdurdod i greu ystod o ysgolion o ansawdd uchel, sy'n diwallu anghenion eu dysgwyr presennol ac yn y dyfodol. Mae cyswllt priodol rhwng amcanion y strategaeth moderneiddio ysgolion, amcanion llesiant y cyngor a chynllun deng mlynedd y gwasanaeth addysg. Mae hyn yn cynnwys y weledigaeth i sicrhau bod plant a phobl ifanc yn cael y dechrau gorau posibl mewn bywyd yn ogystal â gwneud eu cymunedau yn rhai sy'n ddiogel ac yn ffyniannus. Mae gan yr awdurdod gynlluniau penodol ar gyfer darparu cyfleusterau cymunedol i leihau effaith tloedi ar gyflawniad disgyblion a phobl ifanc. Er enghraifft, darparwyd cyfleusterau fel rhan o gynllun Ysgol Rhys Pritchard, Llanymddyfri er mwyn hyrwyddo ymgysylltiad da â disgyblion, eu teuluoedd a'r gymuned.

Mae ymrwymiad uwch arweinwyr yr awdurdod, Arweinydd y Cyngor a'r Aelod Cabinet sydd â chyfrifoldeb dros Addysg a Gwasanaethau Plant i wireddu'r strategaeth, yn nodwedd gadarnhaol. Maent yn cydweithio'n effeithiol gyda'r tîm moderneiddio ysgolion a rhanddeiliaid eraill i adolygu'r strategaeth er mwyn sicrhau ei bod yn cydblethu ac yn ymateb i ofynion cyfredol yr awdurdod. Er enghraifft, bu iddynt addasu'r strategaeth i gefnogi Cwricwlwm i Gymru, y Cynllun Strategol Cymraeg mewn Addysg (CSGA) 2022-32 ynghyd ag ymateb i heriau fel recriwtio arweinwyr ysgol mewn ardaloedd gwledig y sir.

Mae pennaeth y tîm moderneiddio ysgolion, ynghyd â'i gydweithwyr, yn darparu arweinyddiaeth a chefnogaeth fuddiol iawn i swyddogion ac aelodau etholedig ar faterion sy'n ymwneud â'r strategaeth. Maent yn cynnal ystod addas o weithdai i ddiweddarau'r aelodau etholedig ar gynnydd yn erbyn blaenoriaethau'r strategaeth moderneiddio a'u hysbysu am heriau'r presennol a'r dyfodol. Mae hyn yn eu paratoi'n dda ar gyfer gwneud penderfyniadau pwysig yn gysylltiedig â'r strategaeth. Mae'r tîm yn gwneud defnydd da o ffynonellau gwybodaeth a data er mwyn adnabod blaenoriaethau ar gyfer y rhaglen moderneiddio ysgolion ac i flaengynllunio yn ôl yr angen. Er enghraifft, defnyddiant ganfyddiadau arolygon cyflwr a chynhwysedd adeiladau, rhagolygon poblogaeth ysgolion a chyfraddau genedigaeth ardaloedd wrth lunio cynlluniau. Mae hyn yn sicrhau eu bod yn ystyried y galw am ddarpariaeth i blant tair oed a gofal cyn ac ar ôl ysgol wrth gynllunio adeiladau newydd.

Elfen gref o waith y tîm moderneiddio yw eu cydweithio agos ag ystod dda o bartneriaid allanol, arweinwyr ysgolion yn ogystal â swyddogion ar draws yr awdurdod. Mae'r cydweithio rhwng y tîm â'r rhanddeiliaid yn eu galluogi i ymateb yn brydlon i geisiadau a blaenoriaethau newydd. Er enghraifft, yn ddiweddar, maent wedi sefydlu canolfannau dros dro ar gyfer disgyblion ag anghenion dysgu ychwanegol er mwyn diwallu'r galw cynyddol am wasanaethau arbenigol mewn ysgolion cynradd. Maent hefyd wedi cydweithio'n llwyddiannus ag arweinwyr ysgolion uwchradd i wella'r arlwy o gyrsiau sydd ar gael i'w disgyblion. Enghraifft dda o hyn yw'r 'Pentref Galwedigaethol' a sefydlwyd yn Llanelli.

Cameo: Pentref Galwedigaethol

Sefydlwyd y 'Pentref Galwedigaethol' yn Llanelli i gynyddu nifer ac ystod y cyrsiau galwedigaethol sydd ar gael i ddisgyblion yr ardal, gan gynnwys canolfan sgiliau adeiladu pwrpasol. Mae'r gynghrair o ysgolion uwchradd Llanelli yn cynnwys y pedwar lleoliad dysgu 11-16 presennol, sef Bryngwyn, Coedcae, Glan y Môr a Sant Ioan Llwyd, y lleoliad dysgu dwyieithog 11-19 yn y Strade, ac ysgol arbennig Heol Goffa a darpariaeth ôl-16 yng Ngholeg Sir Gâr. Datblygwyd cysyniad y 'Pentref Galwedigaethol' ym mhob un o'r sefydliadau dysgu i alluogi disgyblion i ddatblygu cyfleusterau sgiliau galwedigaethol arbenigol ymhellach. Mae'r datblygiad yn darparu'r cyfleusterau canlynol yn benodol:

- Bryngwyn - Canolfan Addysg Sgiliau Adeiladu
- Sant Ioan Llwyd - cyfleuster hyfforddiant arlwyio arbenigol a bwyty hyfforddi bach
- Y Strade - cyfleuster technoleg cerddoriaeth
- Coedcae - cyfleuster celfyddydau perfformio a'r cyfryngau
- Glan y Môr - cyfleuster gofalu a gofal plant

Mae'r awdurdod lleol wedi defnyddio grantiau cyfalaf i fuddsoddi'n sylweddol mewn ystod o brosiectau cyfalaf ers iddynt ddechrau ar y strategaeth tuag ugain mlynedd yn ôl. Yn ystod y cyfnod hwn, mae nifer yr ysgolion ac unedau cyfeirio disgyblion wedi lleihau o 150 i 111. Mae hyn yn cyfrannu tuag at un o brif amcanion y strategaeth moderneiddio ac ad-drefnu ysgolion, sef datblygu rhwydwaith ysgolion sy'n effeithlon ac yn gynaliadwy. Mae'r strategaeth hefyd yn rhoi pwyslais cadarn ar wella'r ddarpariaeth ôl-16 trwy fuddsoddi mewn estyniadau neu ysgolion newydd. Er enghraifft, ymgwymerwyd â phrosiect adrefnu ar raddfa fawr o ran addysg uwchradd ac ôl-16 yn ardaloedd Dinefwr, Gwendraeth a Dyffryn Amman, trwy aildrefnu lleoliadau dysgu pum ysgol uwchradd yn dair canolfan ddysgu ddwyieithog 11-19.

Er bod cyflwyno'r rhaglen hon wedi'i ohirio rhywfaint oherwydd y pandemig COVID-19, mae'r tîm moderneiddio ysgolion wedi sicrhau bod ymgynghoriadau a phrosesau penderfynu allweddol wedi parhau, yn ogystal â'r adeiladu. Yn gyffredinol, mae llawer o brosiectau'r awdurdod dros y pum mlynedd ddiwethaf wedi canolbwyntio'n briodol ar adnewyddu ei gyflenwad o ysgolion trwy godi adeiladau newydd, gydag ychydig iawn o gynigion i ystyried ad-drefnu addysg fesul ardal. Fodd bynnag, mae oedi o ran gwneud penderfyniadau, gan gynnwys yn dilyn ymgynghoriadau ffurfiol, wedi golygu nad yw'r awdurdod wedi mynd i'r afael yn llawn â'u cynlluniau i ad-drefnu a moderneiddio addysg.

Mae'r tîm moderneiddio ysgolion yn flaengar wrth ddechrau ymateb i flaenoriaethau uchelgeisiol y Cynllun Strategol y Gymraeg mewn Addysg (CSGA) 2022-32. Mae'r cydweithio buddiol rhwng aelodau'r grŵp ffocws strategol Cymunedau Cynaliadwy a grŵp ffocws strategol y Gymraeg yn sicrhau bod yr awdurdod yn adnabod cyfleoedd i wella'r ddarpariaeth ar gyfer y Gymraeg ar draws eu hysgolion. Er enghraifft, maent wedi adeiladu canolfan drochi o'r newydd yn ardal Cwm Gwendraeth i gefnogi disgyblion sy'n newydd i'r Gymraeg, yn ogystal â llunio ymgynghoriadau statudol i ymateb i geisiadau ysgolion sydd am symud ar hyd y continwmm iaith trwy newid cyfrwng iaith y ddarpariaeth. Un o nodweddion cryfaf y strategaeth ad-drefnu ysgolion yw ei gwaith i ehangu darpariaeth cyfrwng Cymraeg yn ardaloedd trefol y sir. Enghraifft nodedig o hyn yw sefydlu'r ddarpariaeth dwy ffrwd yn Ysgol Pen Rhos,

Llanelli er mwyn cynnig cyfleoedd i ddisgyblion oed cynradd gael mynediad i addysg Gymraeg yn eu hardal leol.

Pa mor dda mae gwasanaethau addysg yr awdurdod lleol yn hyrwyddo ymddygiad cadarnhaol a phresenoldeb da yn ei hysgolion?

Mae gan yr awdurdod weledigaeth glir ar gyfer darparu cefnogaeth ymddygiad i ysgolion, disgyblion a'u teuluoedd. Mae hwn wedi ei seilio ar sicrhau tegwch i ddisgyblion, adeiladu perthnasoedd cadarnhaol rhwng staff a disgyblion a deall y rhesymau tu ôl i unrhyw ymddygiad heriol. Mae cyfeiriad strategol cryf i'r gwaith hwn. Defnyddir cynllun 'pedwar cyfnod' clir sydd yn cynnwys strwythurau pendant er mwyn graddoli'r ymateb i gefnogi ymddygiad disgyblion. Er hyn, nid yw pob ysgol yn gweithredu'r weledigaeth yn unol â disgwyliau'r awdurdod.

Yn ystod y flwyddyn ddiwethaf, mae'r awdurdod wedi cymryd camau cyflym i fireinio'r ddarpariaeth i gefnogi a gwella ymddygiad o fewn ysgolion. Mae hyn yn cynnwys penodi swyddog lles ac ymddygiad ar gyfer pob ysgol uwchradd a sicrhau bod athro a chymhorthydd cyswllt arbenigol i bob clwstwr o ysgolion. Mae'r staff hyn yn cynnig hyfforddiant i staff ysgolion a chefnogaeth amserol pan mae pryderon yn codi. Yn gyffredinol, mae'r camau hyn i wella cymorth ymddygiad wedi cael derbyniad da gan arweinwyr ysgolion, ac wedi arwain at wella gallu'r ysgolion i ymateb i rai o'r heriau maent wedi wynebu yn dilyn y pandemig.

Mae'r awdurdod yn gwerthuso effaith ei waith yn y maes hwn yn gyson ac yn mireinio'r ddarpariaeth yn ôl y gofyn. Mae hyn yn cynnwys cyfarfodydd strategol amlasiantaethol rheolaidd lle mae cyfle i drafod unrhyw themâu ymddygiadol o fewn ysgolion neu unigolion sy'n peri pryder, a phenderfynu ar yr ymyrraeth fwyaf addas i'w defnyddio ym mhob achos.

Mae'r awdurdod yn sicrhau'r defnydd priodol o'u hadnoddau er mwyn cefnogi disgyblion sydd ag anghenion emosiynol ac ymddygiadol dwys. Er enghraifft, maent wedi addasu'r ddarpariaeth er mwyn galluogi disgyblion i fynychu canolfannau arbenigol ar gyfer hybu eu medrau emosiynol ac ymddygiadol yn rhan amser, gan barhau i fynychu'r ysgol gartref am gyfnodau. Mae'r trefniant hwn hefyd yn hwyluso'r gallu i ddisgyblion ddychwelyd yn ôl i'w hysgol prif lif yn llwyddiannus, maes o law. Bellach, mae chwarter y disgyblion yng nghyfnod allweddol 3 sydd yn mynychu'r canolfannau arbenigol yn gwneud hynny o dan y trefniant hwn.

Mae gwella presenoldeb yn un o flaenoriaethau'r Cabinet newydd. Er bod yr awdurdod wedi nodi presenoldeb fel maes pwysig sydd angen sylw, mae gwelliannau ar draws ysgolion wedi bod yn amrywiol. Mae cynnydd cryf wedi bod mewn lleiafrif o ysgolion, er bod cyfraddau presenoldeb ysgolion yr awdurdod yn gyffredinol yn parhau i fod yn ystyfnig isel wedi'r pandemig.

Mae gan yr awdurdod weithdrefn glir i gefnogi arweinwyr ysgolion i ddadansoddi cyfraddau presenoldeb. Mae hyn yn eu helpu i nodi tueddiadau a meysydd i'w gwella yn eu hysgolion. Maent hefyd wedi datblygu pecyn cymorth hunanwerthuso presenoldeb ysgol i gefnogi ysgolion i fyfyrion ar eu trefniadau.

Mae ymgynghorwyr cefnogi addysg yn trafod y pryderon ynglŷn â phresenoldeb yn ystod eu cyfarfodydd rheolaidd gydag uwch arweinwyr ysgolion. Fodd bynnag, nid

yw'r camau i fynd i'r afael â'r materion bob amser yn ddigon manwl ac nid yw'r camau hyn bob tro'n cael eu monitro yn ddigon agos. Trafodir pryderon ynghylch presenoldeb a chyfraddau gwella ysgolion penodol mewn cyfarfodydd rheoli achosion. Mae'r awdurdod yn parhau i fireinio ei brosesau ac wedi cyflwyno trefniadau newydd yn ddiweddar i gryfhau ei waith yn y maes hwn. Er hyn, nid yw'r gwaith i wella presenoldeb bob amser yn gydlynus ac nid yw'r gweithdrefnau i gynyddu pryderon ynghylch presenoldeb bob amser yn glir. Er bod yr awdurdod wedi adnabod arferion da o fewn y maes hwn, hyd yma, nid ydynt wedi rhannu'r arferion hyn ar draws eu hysgolion yn ddigon effeithiol.

Pa mor llwyddiannus yw'r awdurdod lleol wrth sicrhau bod anghenion dysgu ychwanegol disgyblion yn cael eu nodi'n gynnar a bod darpariaeth addas ar waith i ddiwallu'r anghenion hynny?

Mae gan swyddogion ddealltwriaeth gadarn o anghenion penodol plant a phobl ifanc Sir Gâr sydd ag anghenion dysgu ychwanegol (ADY). Maent yn trefnu ystod o ddarpariaethau addas ar eu cyfer.

Mae swyddogion yn ymroddi'n llawn i egwyddorion y ddeddfwriaeth newydd, ac yn arwain yn gadarn ar y broses o drawsnewid y ddarpariaeth ar gyfer ADY. Mae ganddynt weledigaeth glir sydd wedi ei seilio ar ymarferion sy'n rhoi pwyslais priodol ar farnau'r unigolyn. Mae hyn yn sicrhau bod y ddarpariaeth yn rhoi ystyriaeth addas i ddyheadau ac anghenion y disgyblion.

Mae'r awdurdod yn rhoi pwyslais addas ar sicrhau bod darpariaeth ddysgu gyffredinol o safon ar gael i holl ddysgwyr yr awdurdod fel man cychwyn. Mae swyddogion yn cydweithio'n effeithiol â darparwyr er mwyn adnabod anghenion disgyblion yn gynnar. Mae hyn yn cynnwys strategaeth effeithiol ar gyfer y blynyddoedd cynnar, lle mae swyddogion yn cydweithio â darparwyr a gwasanaethau eraill fel ymwelwyr iechyd er mwyn ymateb i'r anghenion sy'n codi. Mae'r awdurdod yn darparu hyfforddiant priodol ar gyfer y gweithlu blynyddoedd cynnar er mwyn eu grymuso i gefnogi plant i ffynnu yn eu lleoliadau eu hunain.

Mae'r awdurdod yn darparu arlwy o hyfforddiant defnyddiol i staff ysgolion sy'n cyfrannu'n effeithiol at nodi anghenion disgyblion yn gynnar. Mae hyn yn cynnwys cynigion hyfforddi o bell a sgrin-ddarllediadau ynglŷn ag ystod eang o faterion ADY. Ategir y rhain gan ddogfennau canllaw defnyddiol, er enghraifft i gynorthwyo cydlynwyr ADY ysgolion i fodloni gofynion y ddeddfwriaeth newydd. Mae'r awdurdod yn hybu cydweithio ymysg ysgolion i'w cynorthwyo i roi'r canllawiau ar waith. Yn ogystal, maent yn cynnal cynhadledd ar gyfer cydlynwyr ADY sy'n gyfle buddiol i rannu arferion effeithiol i gefnogi disgyblion. Maent hefyd yn darparu hyfforddiant defnyddiol i lywodraethwyr sy'n eu cynorthwyo i ddeall rôl yr ysgol o ran cefnogi disgyblion ag ADY.

Mae'r awdurdod yn sicrhau bod gan ymarferwyr mewn lleoliadau ac ysgolion y medrau angenrheidiol i adnabod anghenion, ac yn derbyn cyfeiriadau gan arbenigwyr fel staff y gwasanaeth iechyd. Yn ogystal, maent yn darparu llinell gyfeirio uniongyrchol ddefnyddiol trwy wefan yr awdurdod er mwyn galluogi rhieni i ddatgan pryder neu ofyn am gymorth. Mae paneli cynhwysiant yn ystyried cyfeiriadau ac adolygiadau yn briodol, a gwneir defnydd effeithiol o Swyddogion Cyswllt Teulu i rannu canfyddiadau â rhieni ac egluro beth sy'n digwydd nesaf. Mae'r awdurdod yn

cynnig darpariaeth ar gyfer dysgwyr, ynghyd â gwybodaeth ar gyfer eu teuluoedd, yn gyfartal yn y Gymraeg a'r Saesneg.

Mae swyddogion yn darparu cefnogaeth fuddiol i ymarferwyr er mwyn sicrhau bod gan ddisgyblion priodol broffil un tudalen addas sy'n nodi'r dulliau mwyaf effeithiol i'w cefnogi. Gwneir defnydd gynyddol effeithiol a chyson o blatfform digidol ar gyfer creu a chynnal cynlluniau datblygu unigol (CDU) ysgolion ac awdurdod.

Mae'r awdurdod yn cynnal amrywiaeth addas o ddarpariaethau arbenigol mewn unedau neu ysgolion arbennig sydd yn bodloni anghenion disgyblion yn dda. Mae hyn yn cynnwys dosbarthiadau arbennig sydd yn rhan annatod o ddarpariaeth gynhwysol ysgolion yr awdurdod. Er enghraifft, mae disgyblion sy'n mynychu Canolfan Elfed yn aelodau annatod o deulu Ysgol Uwchradd y Frenhines Elisabeth, ac yn rhannu profiadau ochr yn ochr â'u cyfoedion yn y ddarpariaeth prif-lif, lle bo'n briodol. Gwneir trefniadau addas ar gyfer ychydig iawn o ddisgyblion sydd angen darpariaeth arbenigol y tu allan i'r awdurdod lleol. Mae'r awdurdod yn darparu cefnogaeth fuddiol ar gyfer disgyblion sydd ag ADY sydd hefyd â Saesneg fel Iaith Ychwanegol, er enghraifft wrth fuddsoddi mewn cynorthwywyr dysgu sy'n siarad Wcraneg ac Arabeg. Mae'r awdurdod yn cynnig cyfleoedd buddiol i ddisgyblion sydd ag ADY barhau â'u haddysg ar ôl-16 oed mewn ysgolion, ac maent yn cydweithio'n gynyddol effeithiol â sefydliadau addysg bellach i ymateb i ddyheadau pobl ifanc.

Ar lefel strategol, mae uwch swyddogion yn cynllunio'r ddarpariaeth arbenigol yn briodol. Er enghraifft, yn ddiweddar, mae'r awdurdod wedi buddsoddi'n sylweddol mewn darpariaeth ychwanegol i gefnogi dysgwyr ADY yn dilyn cynnydd yn niferoedd y disgyblion gydag anhwylder ar y sbectrwm awtistig. Dros gyfnod o ddeuddeg mis, maent wedi cynyddu nifer y lleoedd sydd ar gael mewn lleoliadau arbenigol ar draws nifer o safleoedd. Fodd bynnag, dros amser, mae ychydig iawn o ddisgyblion wedi gorfod aros am gyfnodau estynedig i gael mynediad llawn at y ddarpariaeth arbenigol sydd ei hangen arnynt.

Mae gan yr awdurdod broses datrys anghydfod gadarn ar waith. Mae hyn yn cynnwys rolau addas i staff ysgolion, staff yr awdurdod fel Swyddogion Cyswllt Teulu a mewnbwn gan gyrff allanol priodol. O ganlyniad, ychydig iawn o apeliadau neu geisiadau i ailystyried sy'n codi o fewn y maes hwn.

Arweinyddiaeth a rheolaeth

Mae uwch arweinwyr wedi sefydlu a chyfleu gweledigaeth glir ynghyd â nodau ac amcanion strategol synhwyrol a phriodol ar gyfer ei gwasanaethau addysg. Mae gan yr awdurdod arweinwyr cymwys ac mae gweithdrefnau cadarn ar waith sydd yn eu galluogi i wireddu eu blaenoriaethau'n briodol. Mae gan Arweinydd y Cyngor, yr Aelod Cabinet dros Addysg, y Prif Weithredwr a'r Cyfarwyddwr Addysg a Gwasanaethau Plant ddisgwyliadau uchel o swyddogion, ysgolion, darparwyr eraill a phartneriaid. Maent yn ennyn ymddiriedaeth y rhanddeiliaid hyn, ac eraill, drwy gyfathrebu'n dryloyw, gan ddarparu ymdeimlad cadarn o gyfeiriad ar gyfer yr awdurdod.

Mae'r prif weithredwr wedi bod yn greiddiol o ran sefydlu diwylliant cadarnhaol iawn sy'n treiddio drwy strwythurau arwain a rheoli'r awdurdod. Mae'n annog y gweithlu oll i weithredu mewn modd agored a thryloyw, gan ennyn diwylliant sy'n creu cyfleoedd i swyddogion ac aelodau gynnal trafodaethau am faterion anodd a chymhleth mewn modd cadarnhaol, aeddfed a phroffesiynol.

Mae gan Arweinydd y Cyngor ddealltwriaeth glir o'r amcanion a'r blaenoriaethau sydd eu hangen er mwyn ymateb i heriau lleol, rhanbarthol a chenedlaethol. Yn ogystal, mae adnabyddiaeth gref gan yr Aelod Cabinet dros Addysg a'r Gymraeg ynglŷn â'u feysydd cyfrifoldeb. Mae'n rhoi cyfeiriad clir i'r gwasanaethau addysg, ac mae'n angerddol dros wella addysg o fewn y Sir. Drwy weithio gydag aelodau etholedig a Chabinet y Cyngor, maent yn gweithredu'n bwrpasol i gryfhau darpariaeth addysg, fel cynyddu'r argaeledd adnoddau ADY. Er hyn, mewn ychydig iawn o achosion, nid yw rhai o amcanion yr awdurdod, fel moderneiddio ysgolion, wedi eu cyflawni'n ddigon amserol.

Mae'r Cyfarwyddwr Addysg a Gwasanaethau Plant yn glir a thryloyw wrth gyfleu ei weledigaeth a'i fwriadau i grwpiau perthnasol, gan ymgynghori'n briodol â nhw. Mae'n llwyddo i fynegi ei weledigaeth ar gyfer gwasanaethau addysg yn effeithiol ac wedi creu diwylliant o arweinyddiaeth ystyrion ymysg ei dîm. Mae'n arweinydd strategol amlwg, sy'n gyrru'r weledigaeth gydag egni a phenderfyniad. Er enghraifft, yn synhwyrol, mae'n cydnabod y cymer amser i sefydlu gwasanaethau addysg cynaliadwy ac mae wedi datblygu cynllun addysg ar gyfer y ddegawd nesaf, gan roi ystyriaeth gadarn iawn i'r egwyddorion a bennwyd yn Neddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (Cymru) 2015. Rhoddir ystyriaeth dda i'r rhain yng nghynlluniau strategol y Cyngor, yn ogystal. Dros amser, mae'r adolygiad cynhwysfawr o waith y gwasanaethau addysg a gwasanaethau plant wedi arwain at rannu rolau a chyfrifoldebau yn gytbwys ar draws y gwasanaeth er mwyn ymateb i anghenion trigolion, darparwyr ac anghenion cyflwyno gwasanaethau priodol.

Mae gan yr awdurdod brosesau trosolwg a chraffu effeithiol. Mae gan gadeirydd ac aelodau'r Pwyllgor Craffu Addysg, Pobl Ifanc a'r Gymraeg ddealltwriaeth glir ac aeddfed o rôl y pwyllgor, ac maent yn cael eu cefnogi'n effeithiol gan swyddogion ac uwch arweinwyr yr awdurdod. Mae gan gadeirydd y pwyllgor craffu trosolwg da o flaenoriaethau'r gwasanaeth ac adnabyddiaeth briodol o faterion addysg perthnasol. Mae aelodau etholedig yn chwarae rôl flaengar wrth fonitro cynnydd cynllun strategol y gwasanaeth addysg. Mae rhaglen hyfforddiant dda yn cefnogi'r trefniadau craffu er mwyn hyrwyddo dealltwriaeth aelodau'r pwyllgor o'u cyfrifoldebau a'r materion i roi sylw iddynt. Mae'r rhaglen graffu wedi ei threfnu'n fwriadus, gyda chyfleoedd hyblyg i ychwanegu eitemau i graffu arnynt, yn ôl yr angen, sy'n eu galluogi i wneud penderfyniadau amserol a gwybodus. Mae arweinwyr a swyddogion y gwasanaeth addysg yn darparu gwybodaeth briodol sy'n caniatáu i'r aelodau etholedig wneud penderfyniadau gwybodus ar faterion cymhleth. Mae ansawdd a defnyddioldeb yr adroddiadau craffu wedi gwella dros amser a bellach maent yn fwy cynnil, perthnasol a phwrpasol.

Mae gan arweinwyr ddealltwriaeth dda o brif gryfderau a meysydd i'w gwella o ran eu gwasanaethau addysg. Mae hyn o ganlyniad i brosesau hunanwerthuso sydd, ar y cyfan, yn drylwyr ac yn cynnwys dadansoddiad defnyddiol o ystod eang o wybodaeth ynghyd â phrosesau monitro cynnydd lled gadarn. Mae'r awdurdod yn croesawu barn rhanddeiliaid, fel penaethiaid, rhieni, plant a phobl ifanc a thrigolion, yn lled reolaidd

er mwyn atgyfnerthu eu dealltwriaeth o farn pobl ynglŷn ag ansawdd eu gwaith ac er mwyn teilwra gwasanaethau i'r dyfodol. Mae cryfderau amlwg yn y modd y mae'r awdurdod yn croesawu barn disgyblion a'u cynnwys mewn penderfyniadau.

Mae gan yr awdurdod weithdrefnau clir a chadarn ar gyfer cynllunio ar gyfer gwelliant. Mae arweinwyr yn datblygu cynlluniau gwelliant sy'n defnyddio'r wybodaeth a ddaw i law o'r trefniadau hunanwerthuso ac sy'n seiliedig ar dystiolaeth uniongyrchol synhwyrol. Mae'n cynnwys ystyriaeth ddoeth o adroddiadau allanol perthnasol a dyheadau cenedlaethol, fel y nod i gynyddu nifer y siaradwyr Cymraeg yn yr awdurdod.

Mae arweinwyr yn gweithredu'n ystyrion er mwyn sicrhau aliniad clir rhwng cynlluniau gwella lefel gorfforaethol, fel y Cynllun Strategol Corfforaethol (2022-2027) a'r Cynllun yr Adran Addysg (2022-2032), hyd at gynlluniau cyfadrannol fel cynlluniau ar gyfer datblygu cwricwlwm ysgolion a lles disgyblion. Drwy hyn, hybir adnabyddiaeth gref ymysg arweinwyr a swyddogion ynglŷn â beth yw eu prif nodau ac amcanion ar gyfer gwella. Mae swyddogion, ysgolion a rhanddeiliaid eraill yn glir ynglŷn â chyfeiriad yr awdurdod a'r gwasanaeth addysg.

Mae'r cynllunio ar gyfer gwelliant trefnus hwn yn sicrhau llwyddiannau amlwg o ran cryfhau'r ddarpariaeth a gwella deilliannau a lles disgyblion o fewn sawl agwedd. Er enghraifft, mae gwaith yr awdurdod yn ddiweddar i gryfhau ei gymorth o ran cefnogi ymddygiad mewn ysgolion, darparu adnodd ADY ychwanegol a sefydlu adnoddau trochi ar gyfer yr iaith Gymraeg yn effeithiol. Ar y cyfan, mae'r cynlluniau'n canolbwyntio'n berthnasol ar y prif feysydd i'w gwella, ond mewn rhai meysydd, fel gwella presenoldeb, nid yw'r awdurdod yn llwyddo i wireddu ei gynlluniau yn ddigon amserol. Yn ogystal, o fewn ychydig feysydd, collir cyfleoedd i osod meini prawf llwyddiant digon miniog o fewn cynlluniau, ar adegau.

Dangosodd yr awdurdod ei allu i ymateb ar fyrder i sefyllfaoedd heriol, fel eu hymateb i'r sialensiau ynghlwm â darparu gwasanaethau a chefnogaeth yn ystod cyfnod pandemig COVID-19 ac yn ystod y cyfnod adfer dilynol. Mae'r penderfyniad i deilwra ac adeiladu ar waith y grwpiau strategol a sefydlwyd bryd hynny yn esiampl gadarn o sut mae'r awdurdod wedi rhoi ar waith eu dysgu o'r profiad anodd hwnnw.

Cameo: Dull cydweithredol o drafod, herio, monitro ac arwain y gwaith o gwrdd a blaenoriaethau'r Gwasanaerth Addysg

Er mwyn ymateb i heriau yn ystod cyfnod y pandemig, sefydlodd yr awdurdod nifer o grwpiau er mwyn cyfathrebu a dod i benderfyniadau ar y cyd ag ysgolion a phartneriaid eraill. Roedd hyn yn ddull defnyddiol ar gyfer dod i benderfyniadau cytûn ac er mwyn sicrhau llif cyfathrebu clir. Bu i'r awdurdod adeiladu ar y profiadau hyn gan deilwra'r grwpiau a sefydlu ystod o grwpiau strategol. Bellach, mae'r grwpiau strategol, sy'n cynnwys aelodau o arweinwyr a swyddogion yr awdurdod, penaethiaid ysgolion a chynrychiolwyr amlasiantaethol eraill, yn rhan greiddiol o ddulliau trafod, herio, monitro ac arwain y gwaith o fodloni 8 prif flaenoriaeth y gwasanaeth addysg. Dyma'r grwpiau:

Grŵp Ffocws	Ardal Blaenoriaeth / nod
Cynhwysiad ac Ymrwymiad	Sicrhau system addysg ragweithiol, gynhwysol
Dysgu ac Addysgu	Sicrhau cynnydd rhagorol i bob dysgwr

Diogelu Plant	Sicrhau bod pob plentyn a pherson ifanc yn hapus, yn ddiogel ac yn ffynnu, gan oresgyn tlodi
Llesiant	Meithrin iechyd meddwl a chorfforol da iawn i bawb
Arweinyddiaeth	Sicrhau bod arweinyddiaeth uchelgeisiol yn arwain at gynnydd rhagorol i bob dysgwr
Cymunedau Cynaliadwy	Cyflwyno safonau uchel o addysg ddwyieithog mewn amgylcheddau sy'n canolbwyntio ar y gymuned fwyfwy modern a chynaliadwy
Y Gymraeg	Sicrhau datblygiad dwyieithog ac amlieithog llwyddiannus i bawb
Gweithrediadau Adrannol	Darparu gwasanaethau cymorth o ansawdd uchel sy'n effeithio ar effeithlonrwydd y system addysg

Mae'r awdurdod yn effro i'r her gynyddol sy'n bodoli o ran lleihau'r anghydraddoldebau y mae plant a phobl ifanc o gefndiroedd difreintiedig yn eu hwynebu. Dros y blynyddoedd diweddaraf, mae cyfradd y disgyblion sy'n gymwys i brydau ysgol am ddim wedi cynyddu'n sylweddol yn yr awdurdod o 16.5% yn 2019 i 23.9% yn 2023, sydd yn nes at y gyfradd genedlaethol. Yn ddiweddar, mae'r arweinwyr wedi sefydlu cynllun strategol corfforaethol er mwyn gosod eu gweledigaeth a chynllunio ar draws adrannau'r awdurdod o ran sut i liniaru effaith tlodi. Mae hyn yn cynnwys adnabod y cyfraniadau y gall y gwasanaeth addysg eu gwneud i'r gwaith hwn. Mae nifer o weithgareddau buddiol sy'n cyfrannu tuag at leihau effeithiau tlodi, fel y cynllun apêl teganau adeg y Nadolig. Mae'r cynllun strategol sydd yn ymwneud â thlodi hefyd yn cynnwys nifer o weithredoedd buddiol ar gyfer y dyfodol, ond mae'n rhy fuan i weld effaith y gwaith hwn ar hyn o bryd.

Mae trefniadau cadarn ar waith er mwyn arfarnu effaith cynlluniau gwella, gan adnabod y raddfa mae'r awdurdod yn bodloni eu hamcanion arni a pha mor agos y maent at gyflawni eu nodau cytûn. Enghraifft dda o hyn yw'r prosesau adrodd ar berfformiad yn chwarterol sy'n defnyddio gwybodaeth dryloyw am berfformiad. Adroddir ar hyn yn rheolaidd i'r pwyllgor craffu, ac o ganlyniad, mae uwch arweinwyr ac aelodau etholedig yn gyfarwydd â'r raddfa cynnydd yn erbyn blaenoriaethau ac yn herio a chefnogi, yn ôl yr angen. Yn ogystal, mae uwch arweinwyr y gwasanaeth addysg yn cwrdd yn rheolaidd er mwyn trafod cynnydd, gan ystyried gwybodaeth ac arfarniadau gan y grwpiau strategol sydd yn ymwneud â phrif flaenoriaethau gwella'r adran addysg. Maes o law, ar lefel fwy ymarferol, mae arweinwyr yn cymryd camau unioni priodol, gan amlaf pan welir llithriad yn erbyn bwriadau gwella.

Mae arweinwyr a rheolwyr wedi datblygu tîm effeithiol a chydwybodol o staff. Maent yn modelu a hybu gwerthoedd ac ymddygiadau proffesiynol sy'n cyfrannu'n gadarnhaol at gydweithredu effeithiol rhwng staff, ysgolion a phartneriaid. Mae'r tîm addysgu a datblygu corfforaethol wedi hyrwyddo cyfleoedd cymell a mentora gwerthfawr i swyddogion y gwasanaethau addysg.

Mae'r awdurdod yn defnyddio trefniadau rhesymol a synhwyrol er mwyn rheoli perfformiad staff ac er mwyn nodi a datblygu eu hanghenion dysgu proffesiynol. Mae'r trefniadau hyn, sef 'Cydnabod a Thyfu Gyda'n Gilydd,' yn sicrhau awyrgylch

gynhaliol i staff ddatblygu a dysgu'n broffesiynol. Mae swyddogion yn gwerthfawrogi'r cymorth a'r her y mae'r broses yn eu cynnig, gan gynnwys y cyfleoedd dysgu proffesiynol buddiol y gallant fanteisio arnynt. Mae'r amcanion datblygu i unigolion yn canolbwyntio'n briodol ar fynd i'r afael ag anghenion y gwasanaeth yn ogystal â pharchu dyheadau proffesiynol swyddogion yn briodol. Mewn cyfuniad, mae'r dull rheoli perfformiad a phriodoldeb ac effaith y dysgu proffesiynol, yn dylanwadu'n dda ar allu'r staff i berfformio yn eu rôl yn briodol, eu cymell a gwella eu perfformiad.

Ceir rhaglen gorfforaethol gynhwysfawr o hyfforddiant buddiol ar-lein ar gyfer staff, sy'n cynnwys materion pwysig a chyfoes fel diogelu. Mae enghreifftiau priodol o swyddogion yn manteisio ar ddysgu proffesiynol defnyddiol i wella agweddau ar eu gwaith, fel rheoli staff a chefnogi newid.

Mae diogelu plant a phobl ifanc yn flaenoriaeth gorfforaethol. Mae'n cael ei ystyried yn gyfrifoldeb ar bawb. Mae'r holl staff a gyflogir yn ganolog ac aelodau etholedig yn cwblhau hyfforddiant diogelu perthnasol. Mae'r polisi diogelu corfforaethol yn nodi trefniadau'r awdurdod lleol i ddiogelu plant ac mae'r cynllun busnes yn mynd i'r afael â blaenoriaethau allweddol ar gyfer gwella. Mae'r grŵp diogelu corfforaethol yn cynnwys cynrychiolwyr o wahanol feysydd gwasanaeth ac yn darparu arweinyddiaeth gref. Mae aelodau etholedig yn derbyn ac yn herio adroddiadau a data diogelu yn briodol.

Mae'r tîm diogelu a phresenoldeb ysgolion yn darparu cyngor amserol buddiol a hyfforddiant o ansawdd uchel i ysgolion. Mae swyddogion yn brofiadol ac yn cefnogi ysgolion yn eithriadol o dda gyda'r holl faterion diogelu. Maent hefyd yn darparu cymorth bugeiliol buddiol i bersonau dynodedig diogelu, pan mae angen. Mae gan bob ysgol fynediad at weithiwr cymdeithasol a gweithiwr ymgysylltu teuluol uniongyrchol er mwyn derbyn cyngor a chymorth ychwanegol ar faterion diogelu. Mae hyn yn gryfder o ran trefniadau'r awdurdod. Mae swyddogion yn monitro arferion diogelu pob ysgol yn effeithiol drwy archwiliad blynyddol. Maent yn ymateb yn gynhwysfawr i archwiliad pob ysgol ac yn herio meysydd sy'n peri pryder. O'r dadansoddiad hwn, maent hefyd yn diwygio eu cefnogaeth i ysgolion ac yn blaengynllunio a theilwra hyfforddiant dilynol i'r gweithlu. Er hyn, ar hyn o bryd, nid yw'r awdurdod lleol yn coladu'r data sydd gan bob ysgol ar faterion fel honiadau o fwlio, ac o ganlyniad, ni all swyddogion ddadansoddi tueddiadau na mynd i'r afael â nhw. Mae swyddogion diogelu yn gweithio'n gynhyrchiol gyda gwahanol dimau, er enghraifft y tîm cefnogi ymddygiad, i ddarparu cymorth buddiol i ddisgyblion bregus a'u teuluoedd. Maent hefyd yn cyfeirio ysgolion at sefydliadau eraill pan fo'n briodol, gan gynnwys rhai gwirfoddol.

Caiff cyllid ar gyfer addysg ei flaenoriaethu gan yr awdurdod. Mae gan arweinwyr ddealltwriaeth dda o'i sefyllfa ariannol o fewn y gwasanaeth addysg, ac maent yn ymwybodol o'r heriau ariannol. Mae'r awdurdod wedi ariannu sefyllfaoedd sydd y tu hwnt i reolaeth ysgolion, fel setliadau cyflog yn llawn. Diogelwyd cyllidebau ysgolion dros y pedair blynedd diwethaf, er mae gofyn iddynt wneud arbedion yn ystod blwyddyn ariannol 2023/24. Caiff blaenoriaethu cyllid addysg ei adlewyrchu yn y buddsoddiad cyfalaf amlwg a wneir drwy strategaeth moderneiddio ysgolion.

Mae dull strwythuredig o fonitro cyllidebau ysgolion, gan gynnwys eu defnydd o grantiau. Mae'r awdurdod yn annog ysgolion i gynllunio'n ariannol yn y tymor canolig a rhoddir cymorth gwerthfawr iddynt o ran eu rheolaeth a chynllunio ariannol. Mae'r

awdurdod yn gwneud defnydd o'i ddata i gymharu costau gweithredu ei ysgolion, ac mae'n rhannu'r wybodaeth â phenaethiaid ysgolion. Mae cyfathrebu effeithiol rhwng ysgolion a'r awdurdod drwy'r Fforwm Cyllido Ysgolion, gyda niferoedd da yn mynychu'r cyfarfodydd. Mae'r Fforwm yn ystyried materion perthnasol, gan gynnwys gosod cyllideb flynyddol yr awdurdod ac adolygiadau parhaus o gyllid yr ysgolion a fformiwlâu cyllido. Mae gan yr awdurdod ystod o gytundebau lefel gwasanaeth ac mae rhan fwyaf o ysgolion yn manteisio ar y rhain. Caiff y cytundebau lefel gwasanaeth a chontractau eu hadolygu'n rheolaidd.

Ar y cyfan, roedd balansau ysgolion â diffyg o £2 miliwn yn 2019-20. Mae balansau ysgolion, fel mewn awdurdodau eraill, wedi cynyddu'n sylweddol i £15.2 miliwn ar ddiwedd 2021-22. Er hynny, roedd diffyg ym malansau ariannol mewn 21 o ysgolion yr awdurdod ar ddiwedd 2021-22. Er bod gan yr awdurdod drefniadau i dderbyn cynlluniau gan ysgolion ar gyfer adfer y diffygion, mewn llawer o achosion nid oes cynlluniau ar y gweill i ymateb i'r diffyg. O ganlyniad, mae goblygiadau i gynaliadwyedd cyllidebau ysgolion.

Sail dystiolaeth yr adroddiad

Cyn yr arolygiad, bu arolygwyr:

- yn ymgynghori â'r awdurdod lleol ar y cwestiynau arolygu lleol i'w defnyddio yn ystod yr arolygiad, ar sail hunanwerthusiad yr awdurdod, ei gynlluniau strategol a data perthnasol sydd gan Estyn
- yn dadansoddi'r deilliannau o holiaduron agored, gan gynnwys barn dysgwyr, rhieni, staff a llywodraethwyr ysgolion, staff yr awdurdod lleol, staff y consortiwm rhanbarthol, aelodau etholedig a'r cyhoedd
- yn cynnal ymweliad rhagarweiniol â'r awdurdod lleol i gyfarfod ag ystod o bartneriaid perthnasol gwasanaethau addysg, fel cynrychiolwyr dysgwyr, penaethiaid a llywodraethwyr, ac arweinwyr o asiantaethau statudol a thrydydd sector sy'n gweithio gyda phlant a phobl ifanc

Yn ystod yr arolygiad, bu arolygwyr:

- yn cyfarfod ag arweinydd y cyngor, aelodau etholedig sy'n gyfrifol am wasanaethau addysg, aelodau etholedig sy'n gyfrifol am graffu ar wasanaethau addysg, y prif weithredwr, y cyfarwyddwr addysg, arweinwyr a rheolwyr eraill mewn gwasanaethau addysg, staff perthnasol eraill yn yr awdurdod lleol, rheolwr gyfarwyddwr y consortiwm rhanbarthol ar gyfer gwella ysgolion a staff perthnasol eraill o'r consortiwm rhanbarthol
- yn edrych yn fanwl ar brosesau hunanwerthuso'r awdurdod lleol
- yn ystyried cynlluniau strategol a gweithredol yr awdurdod lleol ar gyfer gwella
- yn craffu ar amrywiaeth o ddogfennau, gan gynnwys gwybodaeth am ddeilliannau dysgwyr, gwybodaeth am berfformiad ysgolion a lleoliadau addysg eraill, gan gynnwys gwybodaeth gan y consortiwm rhanbarthol ar gyfer gwella ysgolion, cofnodion o amrywiaeth o gyfarfodydd, adroddiadau a gyflwynwyd i'r cyngor neu'r swyddogaeth graffu, gwybodaeth am ddiogelu dysgwyr ac unrhyw wybodaeth arall sy'n berthnasol i wasanaethau addysg yr awdurdod lleol sydd gan Estyn

Ar ôl yr arolygiad ar y safle a chyn cyhoeddi'r adroddiad, fe wnaeth Estyn:

- adolygu canfyddiadau'r arolygiad ochr yn ochr â'r dystiolaeth ategol gan y tîm arolygu er mwyn dilysu, safoni a sicrhau ansawdd yr arolygiad
- rhoi copi drafft o'r adroddiad i'r awdurdod lleol er mwyn iddo nodi unrhyw bryderon ynghylch cywirdeb ffeithiol, a gwneud diwygiadau yn ôl yr angen

Copïau o'r adroddiad

Mae copïau o'r adroddiad hwn ar gael gan yr awdurdod lleol ac ar wefan Estyn (www.estyn.llyw.cymru)

Lluniwyd yr adroddiad hwn yn unol ag Adran 38 Deddf Addysg 1997, Deddf Plant 2004 a Deddf Dysgu a Sgiliau 2000.

Cymerwyd pob rhagofal posibl i sicrhau bod y wybodaeth yn y ddogfen hon yn gywir adeg ei chyhoeddi. Dylid cyfeirio unrhyw ymholiadau neu sylwadau ynglŷn â'r ddogfen hon/cyhoeddiad hwn at:

Yr Adran Gyhoeddiadau

Estyn

Llys Angor, Heol Keen

Caerdydd

CF24 5JW neu drwy anfon e-bost at cyhoeddiadau@estyn.llyw.cymru

Mae'r cyhoeddiad hwn a chyhoeddiadau eraill gan Estyn ar gael ar ein gwefan: www.estyn.llyw.cymru

©Hawlfraint y Goron 2023: Gellir aildefnyddio'r adroddiad hwn yn ddi-dâl mewn unrhyw fformat neu gyfrwng ar yr amod y caiff ei aildefnyddio'n gywir ac na chaiff ei ddefnyddio mewn cyd-destun camarweiniol. Rhaid cydnabod y deunydd fel hawlfraint y Goron a rhaid nodi teitl yr adroddiad penodol.

Dyddiad cyhoeddi: 27/09/2023